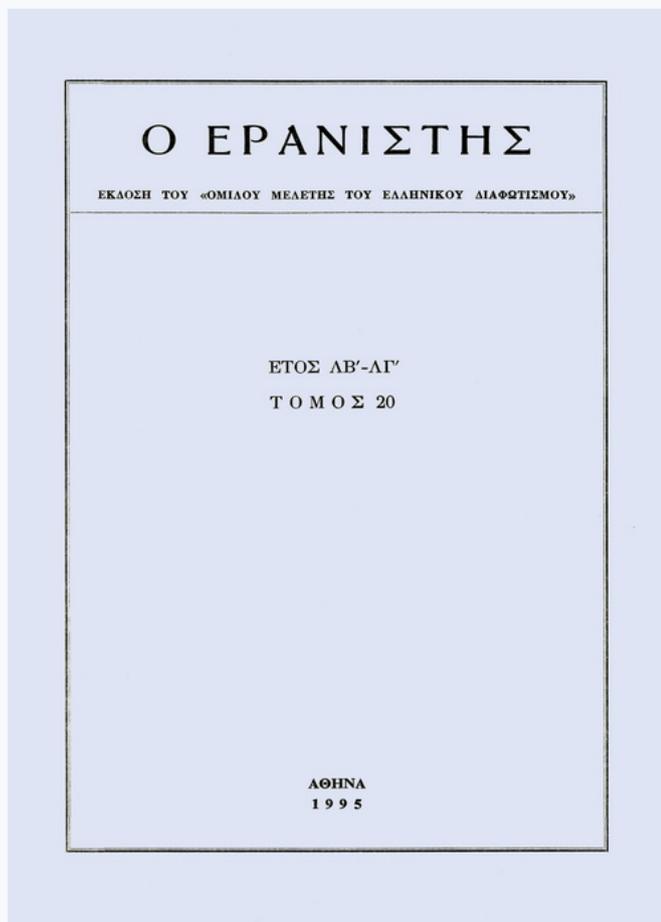

The Gleaner

Vol 20 (1995)

Συντακτικά του Ευγένιου Γιαννούλη

Κ. Γ. Πιτσάκης

doi: [10.12681/er.247](https://doi.org/10.12681/er.247)

To cite this article:

Πιτσάκης Κ. Γ. (1995). Συντακτικά του Ευγένιου Γιαννούλη. *The Gleaner*, 20, 246–248.
<https://doi.org/10.12681/er.247>

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ

ΣΕ ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΤΟΥ Ο Κ. Μητσάκης¹ αναφέρεται στο ύμνογραφικό έργο του Ευγενίου Γιαννούλη, και ειδικότερα στους άσματος κανόνες που συνέθεσε για την ακολουθία του αγίου Διονυσίου του έν Όλύμπω.²

Καίτοι ό σ. δέχεται, όρθά, ότι ό Γιαννούλης αποδεικνύει, και στο ύμνο-γραφικό του έργο, «ένα άσυνήθιστα ύψηλό επίπεδο γλωσσικής παιδείας για την ήπειρωτική Έλλάδα του 17 αιώνα» (σ. 11), παραθέτει ένα τροπάριο για να δείξει τί «συμβαίνει στο λόγο του, όταν χάσει τον έλεγχο στην ακολουθία των όρων μέσα σε μία πρόταση» (σ. 15). Είναι το δεύτερο τροπάριο τής α΄ ώδής του πρώτου κανόνος του αγίου, σε ήχο δ΄:³

*Ένεκρωσας χάριτι τὰ έκ παιδός σου σκιότηματα
σαρκός, Διονύσιε, του ζωηφόρου σταυρού,
ώς έφαινετο τοίς σοίς φίλοις γονεῦσιν,
ύπνουντι μηνύων σοι την θείαν έκλαμψιν.*

«Η γενική που υπάρχει στο δεύτερο κώλο του δεύτερου στίχου: “του

1. «Άσματος κανόνες του Ευγενίου του Αιτωλού», *Σύναξις: Ευγένιος ό Αιτωλός και ή εποχή του*, Αθήνα 1986, 137-145 = Κ. Μητσάκης, *Σημεία αναφοράς: μελέτες νεοελληνικής φιλολογίας*, Αθήνα 1987, 9-19 (οί παραπομπές εφεξής γίνονται στην δεύτερη δημοσίευση).

2. Ο σ. χρησιμοποιεί αποκλειστικά την νεώτερη ανάπτυξη τής ακολουθίας, βάζει τής έκδ. Κωνσταντινουπόλεως 1901, από τον μητροπολίτη Κίτρους Βαρνάβα [Τζωρτζάτο], Κατερίνη 1973 (βλ. Μητσάκης, σ. 18 σημ. 1). Στην έκδ. έχουν προστεθί 24 οίκοι στον όσιο από τον μοναχό Γεράσιμο Μικραγιαννανίτη και ό «ίκετήριος κανών» που είχε συντάξει για τον όσιο ό Άλέξανδρος Παπαδιαμάντης (βλ. τώρα στην κριτική έκδ. των *Απάντων* του από τον Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλο, Ε΄, Αθήνα 1988, 45-48 και το ύπόμνημα στην σ. 371). — Για τις παλαιότερες εκδόσεις τής ακολουθίας βλ. L. Petit, *Bibliographie des Acolouthies grecques* (= Subsidia Hagiographica 16), Βρυξέλλες 1926, 71-72: 1) Γλυκός, Βενετία 1728 (Λαδάς-Χατζηδημός, *Έλληνική Βιβλιογραφία: Συμβολή στο 18ο αιώνα*, άρ. 14· Παπαδόπουλος άρ. 115) 2) Δ. Θεοδοσίου, Βενετία 1756 (Legrand 18e s. άρ. 477· Παπαδόπουλος άρ. 116) 3) Zatta, Βενετία 1757 (Legrand άρ. 498· Παπαδόπουλος άρ. 117) 4) Γλυκός, Βενετία 1781 (Legrand άρ. 1030· Παπαδόπουλος άρ. 118) 5) Πατριαρχικό τυπογραφείο, Κωνσταντινούπολη 1816 (Γκίνης-Μέξας άρ. 886) 6) Πατριαρχικό τυπογραφείο, Κωνσταντινούπολη 1901.

3. Σελ. 28 τής τελευταίας εκδόσεως (1983· βλ. Μητσάκης, σ. 19 σημ. 22)· σ.14 τής editio princeps (1728).

ζωηφόρου σταυροῦ” μένει χωρίς ανταπόδοση καί, ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ μιὰ περίπτωση ἑτεροπροσωπίας, στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ περίμενε κανεὶς μιὰ μετοχὴ σὲ πτώση γενικὴ (γενικὴ ἀπόλυτο, πρβ. “τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ ... μηνύοντός σοι”): ὥστόσο μετὰ τὴν παρεμβολὴ στὸν τρίτο στίχο μιᾶς δευτερεύουσας πρότασης ὁ λόγος ἐξαρθρώνεται· ἔτσι στὸν τέταρτο στίχο ξεφυτρώνει ἀπροσδόκητα μιὰ ὀνομαστικὴ ἀπόλυτος (“μηνύων”) καὶ τὸ σημεῖο γίνεται δυσνόητο. Εὐτυχῶς πού τὸ ἀντίστοιχο χωρίο στὸ συναξάριο τοῦ ἁγίου διατηρεῖ τὴ δική του σαφήνεια: *Μετὰ ταῦτα εἶδον οἱ γονεῖς αὐτοῦ καθ’ ἕνα ἕνα Σταυροὺν χουσοῦν ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ διέκριναν ἐν ἑαυτοῖς πῶς μέλλει νὰ χορηγήσῃ ἕως τὸ ὕστερον*» (σ. 15).⁴

Πράγματι τὴν τὴν καὶ τόσο ἐμφανῆς ἀσυνταξία θὰ ἦταν ἀξιοπαρατηρήτη, γιὰ τὸ γλωσσικὸ ἐπίπεδο τοῦ Εὐγενίου Γιαννούλη. Στὴν πραγματικότητα ὅμως ἡ ἀσυνταξία αὐτὴ δὲν ὑπάρχει. Πρόκειται ἀπλῶς γιὰ δεῖγμα, τολμηρῆς βέβαια ἀλλὰ ὄχι ἀσυνήθους στὴν ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία, χρήσεως, ἢ καὶ καταχρήσεως, τοῦ «ὑπερβατοῦ» — ἄψογης ὅμως συντακτικῆς. Ἡ φράση τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ δὲν «μένει χωρίς ανταπόδοση» ἀναφέρεται στὸ χάριτι τοῦ πρώτου στίχου. Συγχρόνως ὅμως ἔνα λάθος στὴν παράδοση τοῦ τρίτου στίχου μετέβαλε προφανῶς ἕνα ἀναφορικὸ ὄς, πού κανονικὰ εἰσάγει μιὰ δευτερεύουσα ἀναφορικὴ πρόταση (ἀπὸ τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ), στὸ ὁμόηχό του ὄς, με ἀποτέλεσμα ἡ ὁμαλὴ σύνταξη, πού ἦταν ὡς ἐφαίνετο... μηνύων, νὰ καταστῇ ἀφανῆς καὶ νὰ δίνεται ἡ ἐντύπωση ἀφ’ ἑνὸς τῆς παρεμβολῆς στὸν τρίτο μόνον στίχο μιᾶς δευτερεύουσας πρότασης ὡς ἐφαίνετο..., καὶ ἀφ’ ἑτέρου τῆς παρουσίας στὸν τέταρτο στίχο μιᾶς μετοχῆς μηνύων σὲ ὀνομαστικὴ ἀπόλυτο πού «ξεφυτρώνει ἀπροσδόκητα».⁵ Ἡ συντακτικὴ σειρὰ τοῦ κειμένου εἶναι ἐπομένως: Ἐνέκρωσας, Διονύσιε, ἐκ παιδὸς τὰ σκιρτήματά σου [τῆς] σαρκὸς (ἢ: τὰ σκιρτήματά σου [τῆς] σαρκὸς σου), χάριτι τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ, ὡς ἐφαίνετο τοῖς σοῖς φίλοις γονεῦσι μηνύων σοι ὑπνοῦντι τὴν θείαν ἐκλαμψιν. Καὶ τὸ κείμενο:

*Ἐνέκρωσας χάριτι τὰ ἐκ παιδὸς σου σκιρτήματα
σαρκός, Διονύσιε, τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ,
ὡς ἐφαίνετο τοῖς σοῖς φίλοις γονεῦσιν
ὑπνοῦντι μηνύων σοι τὴν θείαν ἐκλαμψιν.*

4. Παρεμβλίνω ἐλαφρὰ στὴν ὀρθογραφία καὶ στὴν στίξη τοῦ κειμένου τοῦ σ., τὸ ὁποῖο φαίνεται ὅτι ἔχει ταλαιπωρηθῆ κάπως τυπογραφικῶς. Στὸ παράθεμα τοῦ τροπαρίου διορθῶνω ἡπνοῦντι ἀντὶ ὑπνοῦντι. Παντοῦ στὸ δημοσίευμα γράφεται *κόλο(ν)* ἀντὶ *κῶλο(ν)*.

5. Ἡ γραφὴ ὡς ἐφαίνετο... φαίνεται ὅτι ἀπαντᾷ πάντως σὲ ὀλόκληρη τὴν ἐντυπὴν παράδοση τῆς ἀκολουθίας, ἀπὸ τὴν editio princeps ὡς τὴν τελευταία ἐκδοση τοῦ 1973 (βλ. ἀνωτέρω σημ. 3). Χρησιμοποιοῦ δειγματοληπτικῶς καὶ τὴν ἐκδοση τοῦ 1757 (σ. 14).

Ἐξ ἄλλου στὸ παρατιθέμενο στὸ ἴδιο δημοσίευμα (σ. 16) θεοτοκίον τῆς ζ' ὠδῆς τοῦ ἴδιου κανόνος, ἡ γραφή:

ταῖς ἱεσείαις τοῦτον, Κόρη, ἀπάλλαξον

ποῦ μεταφέρεται ἀπὸ τὴν τελευταία ἔκδοσ⁶ θὰ πρέπει νὰ διορθωθεῖ:

σαῖς ἱεσείαις τοῦτον, Κόρη, ἀπάλλαξον

σύμφωνα, ἄλλωστε, μὲ τὴν editio princeps καὶ τὶς ἄλλες παλαιότερες ἐκδόσεις.⁷

Κ. Γ. ΠΙΤΣΑΚΗΣ

Η ΔΥΣΜΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΩΡΟΘΕΟ ΠΡΩΪΟ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ἀρχικά στὴ σχολὴ τῆς Χίου καὶ ἀργότερα ἡ ἀνάληψη τῆς διεύθυνσής της ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο Πάριο τὸ 1786 καθὼς καὶ ἡ παραμονὴ του ἐκεῖ μέχρι τὸ 1811 ἀποτελέσσε μιὰ νέα περίοδο στὴν πνευματικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ αὐτοῦ ιδρύματος. Δὲν ἐπρόκειτο βέβαια γιὰ μιὰ τυχαία μετοίκηση τοῦ Πάριου ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη στὴ Χίο, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ μιὰ προσχεδιασμένη κίνηση, δεδομένου ὅτι στὴ Χίο βρισκόταν ἀπὸ καιρὸ ἓνας σημαντικὸς ἐκκλησιαστικὸς ἄνδρας τῆς ἐποχῆς, ὁ Μακάριος Νοταρὰς, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Πάριος συνδεόταν στενότερα ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐριδας τῶν Κολλυβάδων. Εἶναι πολὺ πιθανὸ λοιπὸν ὅτι ὁ Νοταρὰς συνέστησε στοὺς πλούσιους ἐμπόρους τοῦ νησιοῦ, οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονταν ἐνεργὰ γιὰ τὴν ὀργάνωση ἐνὸς σχολείου περιωπῆς στὸν τόπο τους, τὸν Πάριο ὡς τὸ καταλληλότερο πρόσωπο γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό.¹ Τὴν περίοδο αὐτὴ ἡ σχολὴ τῆς Χίου ἀναδιοργανώθηκε μὲ τὴν ἀπόκτηση νέων κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων (ἀπὸ τὸ 1792) καθὼς καὶ νέου διδακτικοῦ προσωπικοῦ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προσελκύσει πολλοὺς μαθητὲς ἀπὸ ἄλλα μέρη.² Τὰ γεγονότα αὐτὰ συνέβαλαν ὥστε ὁ Κοραῆς νὰ ἐπαινέσει τὸ ἐπίπεδο τῆς σχολῆς μερικὰ χρόνια ἀργότερα.³ Βέβαια ἡ ἀρχικὴ αὐτὴ ἐπιτυχία τῆς

6. Σελ. 35 τῆς ἐκδ. 1973 (βλ. Μητσάκης, σ. 19 σημ. 25).

7. Editio princeps, σ. 21· ἐκδ. 1757, σ. 20.

1. Αὐτὸ ὑποστηρίζει πειστικά ὁ Λ. Βρανούσης, «Ἄγνωστα πατριωτικὰ φυλλάδια καὶ ἀνέκδοτα κείμενα τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρήγα καὶ τοῦ Κοραῆ. Ἡ φιλογαλλικὴ καὶ ἡ ἀντιγαλλικὴ προπαγάνδα», *Ἐπετηρὶς Μεσαιωνικοῦ Ἀρχαίου* 15/16 (1965/66) 1-329, στίς σ. 264-267.

2. Βλ. σχετικὰ Κ. Χατζόπουλου, *Ἑλληνικὰ σχολεῖα στὴν περίοδο τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας*, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 136-140.

3. *Mémoire sur l'état actuel de la civilisation dans la Grèce, Lu à la So-*